

Barlangi halak

Teréz könyve III.

Még azon a napon, amikor az öregúr meglátogatta a menyét, és földülta őt is, a házat is, visszajött Károly. Este érkezett kilenc óra körül, szinte észrevétlenül; besuhant a nappaliba, villanyt gyújtott, s mikor Teréz a konyhából kilépve fényt látott az üvegezett ajtó mögött, megijedt, de egy másik érzékével már tudta, hogy csakis ő van idehaza. Várt egy keveset, s noha belesajdult minden sértés, minden megalázás, amiben eddig része volt, s noha fojtogatta a sírás, nem ment be hozzá. Varia, hogy ő jöjjön elő, ő adjon számot a távollétéről, ő magyarázkodjék.

Károly azonban hátratett kézzel, mozdulatlanul állt a kályhánál. Arcán megállapodott szürkeség derengett, s fölötte a szemüveg sötét lencséje egy-egy hatalmas véraláfutásnak tűnt. Fáradt volt és unott, még a tárgyak sem érdekelték, s csupán akkor pillantott körül, amikor megéhezett. Táskájából papírba csomagolt párizsit vett elő, hozzá zsemlet, a karos gyertyatartóban meggyújtotta a gyertyákat és az asztalra állította, majd a villanyt eloltva leült vacsorázni. A húskarikákról lehántott héjakat időnként magasra emelve megtáncoltatta a fénynél, s csak utána engedte le a papír szélére, zsebkendőjét apró, előkelő mozdulatokkal nyomkodta a szájához. Végül Teréz már nem bírta tovább, és reányitott:

– Jó étvágyat! – mondta a folyamatosan rágó férfinak. – Tudom, hogy nemesek is voltak az ősei között, és méltányolom a gyertyafényes vacsoráját, de ha már olyan nagyúriasan távozott, és azt sem mondta, félkalap, az érkezésekor mégis illett volna köszönnie, nem gondolja?... – fakadt ki könnyezve. – Hol volt két hétig, ha szabad kérdeznem?...

Kató meglepődve eltátotta a száját, rágni is elfelejtett ezekben a pillanatokban, de a szeme mosolygott, mintha

kellemesen lepte volna meg a bátor számonkérés; aztán mégiscsak az önérzete győzött; összegyúrte a papírt a hulladékkal, s közben azt mondta:

– Vegye tudomásul, ha még egyszer megkérdi, hol voltam, többé nem jövök haza!

Felgyújtotta a villanyt, és mint halotti mise után, komoran, szótlanul elfújta a gyertyákat.

Teréz bezárkózott a fürdőszobába, csak hogy ne kelljen látnia a férjét, megengedte a meleg vizet, és vetkőzni kezdett. Már gondolkozni sem tudott, már a kezét sem látta a párában, csak azt tudta, hogy ennek a házasságnak vége, hogy el kell menekülnie innen, mert bármennyire tapasztalatlan volt is eleinte, most már látja, hogy egy beteg és kimerült férfi ejtette csapdába őt, egy másik, még romlottabb kerítő közreműködésével, és amióta férjhez ment Kató Károlyhoz, sem nőnek, sem feleségnek, sem anyának, de még szeretőnek sem érezheti magát mellette. Csupán kísérleti alanynak kellett ő – hiszen részegen ki is kotyogta az a Pistakati...

Belépett a kádba, tenyerével végigsimított a lábszárán, aztán ujjait zsebáttan feszülő kemény mellére kulcsolta. Jó ideig mozdulatlanul feküdt, akár a vízbefult, de kétségbeesetten kereste a kiutat ebből a helyzetből, és már arra is gondolt, hogy levelet ír haza, mindent elpanaszol, ha kell, könyörögni fog mamának és Józsinak, hogy fogadják vissza... Úgy elmerült a sorsában, hogy kihűlt a víz, s gyorsan forrót kellett engednie rá, nehogy megnáthásodjék.

Később, mikor kilépett a fürdőszobából a magára göngyölt lepedővel, Károly szemben ült vele a fotelben. Már mellényre vetkőzött, lábán papucs volt, s amint meglátta Terézt csupasz vállával, fején fehér turbánnal, egyszerre különös változás történt benne: ültéből félig fölemelkedett, diadalmas csodálkozással nézte az asszonyát, várni lehetett, hogy talán föl is kiált ámulatában, és Teréz nem sokára azt érezte, hogy a szőnyegen hever ledőtvé, a férfi kétségbeesetten buzgólkodik fölötte, s mintha minden mozdulata elégtétel akarna lenni az elmulasztott nászért, hatalmas ökleivel dühösen dagasztja az ő tömött, puha, meleg és fehér húsát. Végül Kató Károly visszagöngyölte őt a lepedőbe, átnyalábolta, és az örömtől s a kimerültség-

től imbolyogva vitte a heverőig, ott aztán lezuhant vele, és dédelgette, csókolta, idétlen szavakat sugdosott a fülébe, és Teréz érezte, hogy ismét visszazuhan abba a sötét, nyirkos gödörbe, ahonnan nemrég mindenáron ki akart vergődni...

Megundorodott az otthonától, többé nem tudott tétlenül várakozni, kitartottnak érezte magát, aki a ruháért s a kosztért vállalja egy beteg és romlott ember szeszélyeit. Kevés járkálás, érdeklődés után megtudta, hogy több helyen is keresnek gépirónót alkalmazásra, s néhány napi gondolkozás után a *Bánát Tükrénél* jelentkezett; itt legalább komoly, irodalomszerető emberek között lesz, gondolta, s a szerkesztőségi élet talán kárpótolni fogja a kimutatásokkal, termelési statisztikával és mindenféle unalmas pepecseléssel elvesztegetett időért, a kiszolgáltatottságért, amelyet a kollégák és maga Kolompár úr is éreztetett vele...

A legközelebbi hétfő délelőttjén, tíz órakor kellett a munkahelyén jelentkeznie, de már az első órában olyasmi történt, hogy elriadva és sértődötten vissza akarta utasítani a fölkinált állást. A szerkesztőségi altiszt ismerte őt, mindent kipletykált róla, hogy hol tanult, hogy majdnem vénlányként ment férjhez, hogy már egy trágár szótól is elpirul, hogy hajlik a „misztikumra”, így aztán fölkészülhettek a fogadására, a „megnevelésére”. Mikor a keskeny, hűvös és söröshordó szagú belvárosi utcácskából fölment az első emeletre, és belépett a *Bánát Tükre* előszobájába, olyan csönd fogadta, mintha még a takarítóasszony sem érkezett volna meg, nemhogy a szerkesztők. Tanácstalanul állt egy ideig, mielőtt azonban visszafordulhatott volna, a balkézről nyíló és végretárt ajtó mögül sovány, négykézláb ugráló férfi rontott elő, akinek kicsiny, kockás feje volt, mint a drótszőrű kutyának, pár szál őszes bajusza is alumíniumdrótként fehérlett, a szemöldöke pedig olyan volt, mint a pókháló; a farát föl-dobva, veszettül körbeforgott a parkettán, ugatott, hörgött, vicsorított, aztán a fogával kiragadta Teréz kezéből a táskát. Ő ekkor rémülten a lépcsőházba hátrált, sírva fakadt, és nem mert visszatérni, jóllehet odabenn az üresnek vélt szobákban már fölzengett a kacagás. Később valaki megérintette a vállát, s amikor hátrapillantott, kis, körtefejú, nyeszlett

férfi állt előtte melegítőbe öltözve, és előreálló fehér fogairól azt lehetett képzelni, hogy kicsiny fehér fésűt tart a szájában. Teréz valami sportolónak nézte, aki utcai futóversenyen vesz részt, csak síró hangjára ugrott föl ide; annál jobban meglepődött, amikor később Porkoláb György főszerkesztőt ismerte meg benne. A munkatársak fősorakoztak az ajtónál, hogy bocsánatot kérjenek a gépirónótól, de amikor Teréz mellett meglátták a főnököt, rohíncsélve, sunyin ki-ki visszasonpolygott a szobájába.

Csupán Sebes, az emberkutya maradt a helyén, a női táskát a fogai között lóbálva, s már-már szánnivaló igyekezettel, hogy elnézést kérjen a hölgytől. Nem félt Porkolábtól, bármilyen gyáva volt is egyébként, mert tudta, hogy a főszerkesztő négy-öt hónapot minden évben a kórházban tölt, néha még többet is, a rossz gyomra, mája és veséje miatt, s amint hazatér, rögtön befogják a gyűlésekbe, úgy hogy neki kell felelnie a lapért az első betűtől az utolsóig; annak ellenére, hogy pártönkízüli, ő óvja meg számról számra az elvtársakat eszmeileg és politikailag a lebukás veszélyétől, ő, az egykori magánügyvéd alkuszik a sajtóigazgatóság embereivel, s már arra is volt példa, hogy egyetlen kimaradt szó miatt egész éjjel nyomdaszolgálatot tartott, és példányonként kézzel beírta a hiányzó szót tizenhatezerszer, csakhogy megmentse a szerkesztőséget. Örökös buzgalmával a szorongásain akart enyhíteni, mert nem egyszerű pártönkízüli volt, hanem tisztogatáskor kizárt tag, s ha nem adódott számára mindig munka, félelmét igyekezett anekdotázva túlkiabálni, hangosan kicacagni.

– Ejnye, elvtársak – mondta Porkoláb feddően, de fél szájjal már mosolyogva, amikor látta, hogy Sebes nem somfordál félre a többiekkel. – Odakünn az építőmunka dandárja folyik, idebenn pedig unalmunkban seggrepacsit játszunk... Szép dolog, elvtársak?... No, addig is, amíg ezen gondolkoznak, fogadják bizalommal új munkatársunkat, Kató Teréz gépirónó elvtársnőt...

Teréz sorsa és féltékenysége azonban mégis új tréfákra csábította a szerkesztőket, akik a kényszerű munkától elhúzódván, a kölcsönös heccelődésben kerestek néha felüdülést; valahányszor az új gépirónőre pillantottak, előmosolygott belőlük az emberkutya szerepének emléke,

egyébfajta beugratásokon töprengtek, s alig pár héttel a különös fogadtatás után, egy reggel Teréz kijavított pápai enciklika kéziratát találta az írógép fedelén, azzal a megjegyzéssel, hogy „Sürgős”. Már az első mondatokon megütközött, különösnek találta a trágár szavakat, amelyekkel XII. Pius a főpapokat illette, akiknek csak a bendőjükre meg testük egyéb gerjedelmére van gondjuk, miközben a nyáját szétszórja a farkasként előrerohanó új eszme és mindenféle istentagadó szellem. S még inkább meglepte a szerkesztőség lábjegyzetének szelidsége, mértéktartása, néhol szinte papos hangja, végül már úgy tűnt föl neki, hogy a kétféle szöveget összecserélték; szólni azonban nem szólt, mert félt, hogy kinevetik. Csak akkor döbbsent rá, hogy beugratták, amikor Sebes a *páthoszt* kijavította *orrhosszra*, más szavakkal együtt, s visszaadta a kéziratot újragépelésre, miközben a háta mögött a szobában fölzengett ugyanaz a csúfondáros, kárörvendő kacagás, mint fogadtatásának reggelén.

Teréz ezután sértett hallgatással vette körül kicsiny asztalát, amelyen gépelt, szinte öngyötrőn akarta jelezni a maga kiszolgáltatottságának a tudatát, és közben összefüggést keresett Kolompár úr szemérmetlen támadása és ezeknek az elvtársaknak a csúfolódó bizalmatlansága között. Mégis hamar rájött, hogy kedvelik őt a *Bánát Tükrénél*, és a fiúk, ha csak egy almájuk, egy perecük volt, annak is odakínálták felét, meghallgatták a panaszát, föllázdak különös és méltánytalan házasságán, s mikor Veres Benedeket, a titkárt felköszöntötték nevenapján, pertut ittak vele, bizalmukba fogadták, és Sebes, hogy mindent jóvá tegyen a szerkesztőség nevében, négykézlábra ereszkedve ismét körbeforgott a padlón, aztán kicsi, kocka alakú fejét, mint a hízelgő kutya, hűségesen odaszorította Teréz lábához, és ő most már harag nélkül, elnézőn, megbocsátón mosolygott.

Kató Károlyt megnyugtatta, hogy a felesége munkába állt, s habár számító ember volt, elsősorban mégsem a havi hatszázötven lejnek örült, inkább attól sóhajtott fel, hogy vége az otthoni „tétlenkedésnek”, amely gyakran bűnös gondolatokat melengtet; a gondolat pedig megfogván csábítást szül, és a csábítás előbb-utóbb házasság-

töréshez vezet, E régi előítéletet igyekezett saját fölfedezéseként beállítani önmaga előtt, mint vívódásának végső eredményét, s azon a reggelen, amikor Teréz először ment hivatalba, elkísérte őt a szerkesztőség épületéig, még kezét is csókolt neki, és integetett, amíg el nem tűnt az asszony a homályos lépcsőházban.

Az első napokban, valahányszor Teréz hazaérkezett, ő lopva figyelte a mozdulatait, s meg volt győződve, hogy a munkától látszik oly kimerültnek és szomorúnak, azért oly szikkadt a hangja és ködös a pillantása, ami már magában is bizonyítja, hogy a tétlenség kísértéseit csak a test sanyargatásával lehet elcsitítani, amit már régóta tudnak a papok, sőt az apácák is... Boldogságában ölebe vette a feleségét, és édelegni igyekezett vele, Teréz pedig a kínos emlékü szerkesztőségi fogadtatás után már azt a látszatszeretetet is elfogadta, már ezért is hálás tudott lenni; tétován beletúrt a férfi hajába, még az arcát is odanyomta az ő arcához, s amikor látta, hogy az ablak előtt a túlsó járdán fiatal házaspár babakocsit tol, most első ízben szólt úgy a férfihez, ahogy asszony szól a társához, a barátjához, a kedveséhez:

– Nekünk mikor lesz kisbabánk, Károly?...

De ekkor ismét valami érthetetlen történt: Kató föluggrott, valósággal kivetette őt az öléből:

– Ha én magához érek, mindjárt csak a progenitúrára tud gondolni?! – kiáltotta önmagából kifordulva. – Vegye tudomásul, nem vagyok tenyészállat, és fölháborít az ízléstelenségével!...

Napok múltán azonban belenyilallt, hogy Teréznek talán ez volt az utolsó kísérlete vele; már rég nem elégtí ki, hogy ő elvéve egyszer-egyszer hozzá közelít, s úgy tűnik, mintha már meg is találta volna a magához illő társat. Mikor hazatér, már nem öltözik át oly kedvetlenül, még a hangja is frissebb, mozdulatai öntudatosan kifejezőek lettek – egyszóval ráébredt saját értékére... Bizonyára már le is adta magát valamelyik nyomorult szerkesztőségi skriblernek, akiket ő mindig lenézett léhaságuk és fellejjáró képzelgéseik miatt, amellyel oly nagyképpen hivatkozott a világ józan, egészséges emberei előtt. Már látta Terézt egy férfilakás homályában meztelenül világító testével, elfogódott suttogást hallott, aztán mélyen

zengő férfihangot, amelynek a peremén halkan csilingelt annak a cédának a kacagása, mintha szeretőjének a simogatására, rábeszélő udvarlására ezt gondolná: igaz is, én nem csalom meg a férjemet, hiszen neki nincs szüksége sem a testemre, sem a lelkemre; örüljön, hogy egyáltalán elviselem!

Nem bírta tovább a húsba maró képzelgést, kirohant a városba, az Opera közeléből nyilvános telefonon hívta fel Terézt, és elváltoztatott hangon vallotta meg neki, hogy hetek óta figyel, rajongva és kétségbeesetten gondol reá, mert tudja, hogy mily botrányosan rossz a házassága, s hogy titkon ő maga is lázadozik e megalázó, bár törvényesített viszony ellen... Ne, még ne tegye le a kagylót, és ne higgye, hogy ő egy aszfaltbetyár... Épp ellenkezőleg, jó családból való független tanárember, francia nyelvet és irodalmat tanít a középiskolában... De ha most nincs számára egy-két szabad perce, könyörögve kér találkát tőle, csak mondja meg hol láthatná, és ő boldogan igyekszik majd oda...

Teréz többször is megkérdezte, hogy kivel beszél, aztán lecsapta a kagylót, ő pedig az izgalomtól, a féltékenységtől s a reá következő hirtelen megkönnyebbüléstől ernyedten, vörösre pállottan lépett ki a telefonfülkéből, és nem tudta, merre is induljon. Vegye tudomásul, hogy feles nő vagyok, és sem az utcán, sem telefonon nem ismerkedem! – Ez az utolsó mondat, amely a lecsapott kagyló recsegő hangja fölött is tisztán maradt meg benne, oly boldoggá tette, hogy amilyen nagy darab ember volt, szédülni kezdett a fényen, és egyre csak mosolygott...

Teréz sejtette, hogy övele beszélt, de elhatározta, hogy nem szól róla. Mit is mondhatott volna azok után, hogy a házasságában néha hónapokon át tompa, egyoldalú fejfájást érzett, és az orvos olyan tanácsokat adott neki, mint egy hirtelen kifejlett és vágyakozó nagylánynak... Nem elég mindez, a tetejébe szenvednie kell még az ostoba féltékenységtől is? – lázadozott, de később mégis jobbnak látta, hogyha hallgat, és az Istenre bízta a sorsát, aki talán irgalmas lesz hozzá, és elrendezi az életét érdeme szerint. Mert ugyan mi az ő bűne ahhoz mérve, amit mások követtek el csalással, emberöléssel, vagy ártatlan és hiszékeny lelkek csapdába ejtésével...

Mikor erre gondolt és az öreg Kató Pistára, aki eladta őt, sírni szeretett volna dühében és fájdalmában, és maga sem tudta, miért, hirtelen az a kis szőke karpaszományos tűnt eléje, aki a halálosztagból vált ki, hogy megvallja neki azt, amit csak az utolsó percben mondhatott el, s hogy kicsiny arcását magával vigye a tűzvonalba, a nyirkos és csüggesztő lövészárkba, ahol bizonyára minden elrohad, csak az érzélem nem, az érzélem... Miért is nem alakult úgy az élete, hogy egy ilyen kedves, melegszemű, rajongó emberrel találkozzék, akivel megértették volna egymást, akivel egy test, egy lélek tudtak volna lenni?... Mikor hazaért, idegenül pillantott a házra, de annál inkább meglepődött a fogadtatástól: Károly, mintha eddig az ablak mögül leste volna őt, most előzékenyen nyitott neki ajtót, amire még nem volt példa, magához ölelte és boldog csodálkozással nézett a szemébe:

– Tudja, mekkorát nőtt ma a szememben?... Maga egy komoly nő!... Egy megfontolt, erkölcsös nő!...

– Örülök a felfedezésének – mondta Teréz. – Amiről az együttlétünk eddig nem tudta meggyőzni, arról most meggyőzte egyetlen telefonbeszélgetés...

– Tehát maga tudta, hogy velem beszél! – kiáltott fel Károly megütközve. – Ezek szerint csupán óvatosságból volt elutasító, de másnak találgatást adott volna!...

– Nagyon kérem, legalább a féltékenységi jelenetek-től kíméljen meg! – akart befelé indulni Teréz, a férfi azonban ezt a mozdulatot kitérőnek érezte, s ebben a pillanatban biztos volt benne, hogy a felesége bármikor hajlandó megcsalni őt, ha meg nem csalta már eddig is.

– Kurva! – kiáltotta esztét veszítve. – Kimustrált ringyó!... Álszent apáca!...

Kató Károly másnap ismét eltűnt, és ezúttal hetekre, és Teréznek a szerkesztőségi élet maradt az egyetlen társas élete. Már nem főzött odahaza, együtt ebédelt a szerkesztőkkel a városi pártbizottságnál. Lopva figyelte a munkatársakat, szeretett volna mindenikükkel külön-külön tisztában lenni, kereste a barátságot, a megértést, s pár rég vágyott rá, hogy legalább egynek közülük bizalmasan elmondhasson mindent, s titkon abban is reménykedett, hogy a véletlen összehozza valamelyik író-

val, aki talán regényben hasznosíthatná az ő kálváriáját, s különösen a házasságát, amelyhez hasonlóról se nem hallott, se nem olvasott, és ha mindazt elbeszelné, ami vele történt, talán meg is könnyebbülne egy kissé.

De nehezen tudott eligazodni a szerkesztők között; egyik frissen jött, még nem találta a helyét, ezek többnyire munkáskáderek voltak, akiket a kazánkovácsoktól, a tímárműhelyből vagy az öntödéből emeltek ki próbaidőre; a másikat már áthelyeztette vagy kidobta Porkoláb megbízhatatlanság, rossz származás, méltatlan házasság miatt, vagy azért, mert valamelyik írásában politikai hibát követett el, amelyet szerinte csak fizikai munkával lehetett jóvátenni. Teréz is félt tőle, mert sosem tudhatta, mit gondol, mikor belép az ajtón, mikor eléje teszi az átnevezett kéziratokat, amikor szól hozzá, hangját átszűrve azon az előreálló kis fehér csontfésűn, amikor a ruhája kivágása fölé hajolva gunyoros derű fénylik föl az arcán. Már az öltözékét is meglepőnek találta, a világoskék s oldalt piros csikos melegítőt, s néha az volt az érzése, hogy a főszerkesztőnek nincs is más öltönye, csak ez a sportöltözék, amelyben nyugodt és magabiztos távfutóként átszalad az életen, mikor pedig a célhoz ér, hanyatt fekszik a pázsiton, egyet sóhajt és örökre lehunyja a szemét... Szeretett volna néha a betegsége felől kérdezősködni, de tudta, hogy ezt nem szabad, s legjobban az zavarta, hogy semmiféle részvétet nem fejezhet ki iránta, még akkor sem, ha reggel először ő pillantja meg, s máris oly bágyadtan, oly vértelen arccal, mintha önmaga szelleme volna, aki az ajtórezen vagy a kulcslyukon libgett oda a kicsiny asztalhoz, az írógép elé, hogy őt, Terézt megijessze. Félt tőle, de senkitől sem merte megkérdezni, hogy miféle ember.

Kardos, az altiszt érezte a gépirónőben feszülő kíváncsiságot, de hagyta, hadd szorongjon csak bizonytalanságában, hiszen ő volt számára az elsőszámú vetélytárs, aki szintén fizikai munkát végzett, mint ő, de szerinte mégis „entellektüelnek” képzelte magát, s néha már anynyira elszemtelenedett, hogy képes volt feladatokat osztogatni neki, vagy vele főzetni meg a kávéját, jöllehet ő, Kardos sokkal hamarabb beépült a kollektívába, és a főszerkesztővel is tegező viszonyban volt, még ha elvtársi

alapon is... Egy reggel azonban, amikor az elcsapott szerkesztő, Kálmánfi már kora reggel kétdeci sligovicát fizetett neki a találkozás öröme, s úgy ment be a szerkesztőségbe, szövetségest keresett Terézben, és a főszerkesztői szoba felé integetve lejellemelte Porkolábot; befelé fordulva úgy tett, mintha a postázandó lapszámokat hajtogatná össze és csúsztatná borítékba, de közben beszélt:

A főnök előbb KISZ aktivista volt, aztán íróiskolát végzett Bukarestben, azt jóslták az elvtársak, hogy nagy költő lesz belőle; később Asszonypatakán dolgozott a tartományi agitpropnál, aztán ide helyezték a *Bánát Tükre*-hez... Nagy ember, a legokosabb ember, akivel eddig életében találkozott, és eredeti ember... Például ha behív valakit magához, és faggatni kezdi a családi helyzete felől, akkor a káder biztos lehet benne, hogy kifelé áll a szekere rúdja, és indulhat körbe a szerkesztőségben búcsúzkodni... És akinek útilaput kötött a talpára, később még azzal sem vádolhatja, hogy nem törődött az életkörülményeivel... Az elcsapást pedig sosem ő maga közli, mert legtöbbször benn van a kórházban, és onnan üzen ki telefonon Sebesnek, hogy menjen el a tartományhoz, és „ipsz ipszilonnak” bontassa fel a munkaszerződését... Egyébként őt is várja az ölnyi széles és három ölnyi mély öröklakás... Mája évek óta zsugorodik, de a veséje sem zár jól, és a tetejébe már műtötték gyomorfekélyvel... Talán rég a temetőben nyugodna, ha az évek felét nem töltené a kórházban, ahol különszobája van, rádióval, telefontal, és minden szükséges gyógyszert megkap; olyan eset is volt, hogy vöröskeresztes repülőgépen Kolozsvárról vagy Vásárhelyről hoztak neki vért... No de az orvosok sem istenek, meddig tarthatják életben?...

Teréz sokáig nem felejtette el, amit Kardos mondott, s egészen más szemmel kezdte figyelni Porkolábot; néha el is mosolyodott magában, mert hallotta, amint az altiszt századszor is azt mondja, hogy „ipsz ipszilon”, egy reggel azonban, amikor a főszerkesztő lefojtott hangon kiszólt, hogy az altiszt menjen be azonnal hozzá, ő ijedten kapta fel a fejét. Porkoláb bizonyára ismét megérezte betegesen érzékeny szaglásával, hogy Kardos sligovicát vedelt, hiába falt fel ilyenkor a nyomorult egy ecetes heringet hagy-

mával, vagy rágott szét egy köteg petrezselyemzöldjét, mert az ilyesmi csak még jobban ingerelte Porkoláb gyomrát, s már döntött is az altiszt ügyében.

– Mondd, Kardos elvtárs, még mindig ugyanabban a pincelakásban kushadsz a gyermekeiddel?...

Egymáshoz illesztett tenyerét az ajkához szorította, és szigorúan fürkészte Kardost.

– Gondoltam, felhívom a tartományt... Mégiscsak túrhetetlen, hogy egy ilyen káder, mint te...

Az altiszt azonban hangosan nyögött :

– Ne szólj senkinek, Porkoláb elvtárs... Az Istenre kérek, ne fáradozz miattam...

De a főszerkesztő hajlíthatatlan volt:

– Én magam restelném a legjobban, ha egy ilyen felelős beosztású ember, mint te...

Az altiszt azonban izzadtan nyöszörögte:

– Nem akarok feljönni onnan, értsd meg, Porkoláb elvtárs... Nagyon is jól vagyok én ott...

Mikor valahogy kikeveredett a főszerkesztői szobából, csurgott róla a víz, könnyezve belemeredt a sapkájába, nyelt egy nagyot, és azt mondta Teréznek, aki rossz sejtésekkel várta őt:

– Kész, vége!... Rajtam is beteljesedett a sors... Mindenáron lakást akar adni nekem...

Miután Kardos kiment tőle, Porkolábot szokatlan lelkesültség fogta el, talán azért, hogy ily könnyedén túljutott a szerkesztőség legrégebbi emberének a menesztésén is; tovább nem tarthatja, ez az igazság, mert aki a többszöri figyelmeztetés ellenére is iszik, annak nincs akaratereje; és akinek nincs akaratereje, az könnyen befolyásolható; és aki könnyen befolyásolható, az az ellenségnek is könnyen szolgálatot tehet: ki pletykálja a szerkesztőséget, párttitkokról fecseghet, egyszóval veszélyessé válik. Meg kell hát szabadulni tőle, hogy annál tisztább legyen a szerkesztőség légköre, hogy senki és semmi se bonthassa meg a kollektíva egységét. Ismét kihajolt az ajtón, Sebest szólította, aztán a többieket: Vízhányót, a vezércikkíró, és Gereznát, a riportert, utána Barátosít meg Kozocsát, az ipari rovattól, s mire a társaság bezúdul a főszerkesztői szobába, Porkoláb már átemelte a

székét az asztalon, a szőnyeg közepére állította, s rátette sovány, tejszínű tornacipős lábát.

– Gyere ide, Sebes elvtárs, mert ilyet még te sem láttál! – mondta, feltúrva a nadrágja szarát. – Nyomd bele az ujjadat a lábikrámba!... Bátrabban, még bátrabban!... Úgy na, most látod?... Odanézz, szinte átlukadt!...

És diadallal mutatta, hogy a föllazult hús olyan lett, mint a fehér gitt, és a beledöfött ujj üreget hagy benne. Később a többieket sürgette, hogy ismételjék meg ugyanazt a műveletet, és ne vonakodjanak, mert neki ez már nem fáj, higgyék el, hogy egy csöppet sem fáj – hiszen épp ez az érdekes benne... Végül még Teréznek is oda kellett mennie, aztán Kardost kerítették elő egy közeli kocsmából. Az elkeseredett altiszt el sem tudta képzelni, mit akarhat tőle ily hamar Porkoláb, és levett sapkával, reménykedően gyámoltalankodott be hozzá, s megállt az íróasztala előtt; a főszerkesztő derűs szemrehányással mosolygott:

– Miért szaladtál el, miután mindenkit bizalmasan behívtam?... Ezt a bizalmat tőled sem akartam megvonni... Csak nem haragszol, Kardos elvtárs?... Mert hidd el, az fájna a legjobban, ha személyes bosszúnak vennéd az elbocsátást... Erről szó sincs... Épp ellenkezőleg: elvtársi segítséget akarok nyújtani neked, hogy becsületes munkával, igyekvéssel ismét fölküzdhesd magad... Előbb elmész mondjuk éjjeliőrnek – és ebben én az elvtársak támogatását fogom kérni –, később szakképesíted magad valamelyik munkatelepen, közben ismét derék levelezőjévé válhatsz valamelyik lapnak, ismét fölfigyelnek rád és ismét kiemelnek, mint ahogy én emeltelek M a postai csomagmegőrzőből, emlékezz csak vissza... Tehát előlről kezdeni mindent, előlről, tiszta fejjel!... No de mire való sírni?... Ejnye, Kardos elvtárs, ne hozz kínos helyzetbe... – mondta végezetül fölállva, aztán előrekerült az íróasztal mögül, átölelte a vállát, s mint akinek hirtelen megesett rajta a szíve, ismét föltúrte nadrágjának a szarát, és intett a spiccesen szipogó altisztnek, hogy nyomja bele ő is jó mélyen az ujját a lábikrájába. S mikor Kardos fölemelkedett térdeplő helyzetéből, Porkoláb előbb a sötét kis résre pillantott, mintha puskagolyó hatolt volna

át egy gipsz-szobor lábán, majd kérdőn-undorodó tekintettel nézett Kardosra és várta, hogy annak az arcán is ugyanaz a kifejezés jelenjék meg...

Porkoláb egy idő után napról napra sorvadt, s mikor visszatért a belgyógyászat 27-es különszobájába, amelyet távolléte alatt lezártak, az újabb vizsgálat megállapította, hogy a zsugorodás folyamán a májban már vérzés meg szövetszétesés lépett fel, amit még fokoz a vesék aggasztó állapota is. A beteget mindenféle szagok kínozták, még saját testének a szaga is, gyötrődve fintorgott, s naponta többször is le kellett dörzsölni őt szesszel; ez azonban veszélyes volt, mert a gyors párolgás akár tüdőgyulladást is okozhatott volna; Teréznek hetenként háromszor meg kellett látogatnia őt, hol délelőtt, hol délután, aszerint hogy mikor üzent érte, mikor óhajtotta gyorsírással lejegyeztetni utolsó gondolatait, verssorait. Mikor első ízben ment fel hozzá, zöld csikos pizsamában feküdt az ágyon, és idegenül nézte a feleségét, aki nemrég érkezhett látogatóba; a nagy darab, lapos nő némán állt mellette, csak a pillantása szállt súlyosan és árnyékotvetően, mint a gyászkendő; Porkoláb biztos volt benne, hogy ezekben a napokban új gyógyszert vagy új gyógy-módot fedeznek fel, ami megmenti őt, de még ha ez nem teljedik is be, olyan erők állnak mögötte, akik nem engedik meghalni, akik ha kell, idegyűjtik a világ legjobb orvosait az ágya köré... E hitében nemcsak zavarta, de végül már ingerelte az asszony fejfaácsoló pillantása, s türelmét veszítve fölkiáltott:

– Aztán varrass magadnak gyönyörű, divatos gyászruhát, hogy igéző özvegy légy, és ne tengődj sokáig egyedül!...

Teréz megállt az ajtóban, várta, hogy mikor léphet be, nem akart családi szóváltás fültanúja lenni; szerencsére Porkoláb idejében észrevette őt, és intett, hogy elmarad a diktálás, így hát megfordult és hazaindult, ahol még mindig egyedül volt. Másnap ugyanabban az időben visszatért, s valami belső biztatásra egy szál vörös szegfűt hozott; a fehérségben meg az orvosságzagban úgy hatott ez az egy szál virág is, mint valami kellemes hír. A beteg a kis szekrényen virító szegfűre pillantott, ide-

genkedés vonaglott végig az arcán, de aztán kissé meghatódva fordult a gépírónőhöz:

– Tud-e arról, kedves, hogy kezdetben elleneztem a maga alkalmazását? – kérdezte.

Teréz mosolyogva, csodálkozóan ingatta a fejét.

– Pedig így volt. Mikor átnéztem a doszárját, és láttam, hogy vallásos nevelést kapott, dühös lettem...

Teréz még mindig ugyanúgy mosolygott.

– De azért kíváncsi is voltam, magára – folytatta Porkoláb. – És csupa jó véleményezést gyűjtöttem...

Most ő is mosolygott; elótolta fogának fehér kis gereblyéjét, és emlékezően mondta:

– Bizonyára másokat is csábítana egy apáca, egy élő apáca a letűnt papi hatalom után...

Teréz mentegetőzni akart, hogy ő nem volt apáca, csupán az apácákhoz járt iskolába, aztán elakadt benne a szándék, mert érezte, hogy Porkoláb a tekintetével megérinti a mellét, és zavarában félrefordult; de akkor már ott is volt Marinka doktor, egyetemi előadótanár, aki a tartomány megbízásából személyesen törődött a főszerkesztővel. Kicsi, vékony, strapától, cigarettától, idegességtől elnyűtt arcú embert ismert meg benne Teréz, aki a maga fáradtságát és a betegek szorongását egyszerre akarta elűzni örökös ugratásaival, pajzán szavaival. Ezúttal is leült Porkoláb ágyának a szélére, és kicsi, ráncolt és szürkés arcán lebegni kezdett valami színes kis kedély:

– Most mit néz rám olyan búvalbélelten? – kérdezte Porkolábtól, mintha nem is látná értelmét, hogy aprólékosan megvizsgálja. – Ha négy héten belül nem engedem végleg haza, akkor ezt csak önzésből fogom tenni, hogy legyen egy okos ember, akivel társaloghatok... akitől én is felcsíphetek egy-két dolgot... No de bizisten, miért vág olyan fancsali képet?... Tán eltörött a bika fasza?...

Annyira szerette ezt a mondását, amely szerinte a férfiakra minden nyugtatónál nyugtatóbban hatott, hogy először ő maga nevetett fel hangosan, és már intett is, hogy nincs itt semmi baj, már kifele megy Porkoláb a betegségből, s ha most legyőzi, végképp győzött; de amikor kilépett a folyosóra, és szembejött vele a szolgálatos

nővér, belekarolt, ment vele egy darabon, és dörögve mondta:

– Holnap megkezdjük a morfium adagolását!

Teréz sorsszerűnek találta, hogy irgalmasnővéreként is csak olyan beteg jutott neki, akitől iszonyodik, s amióta megérezte Porkoláb tekintetének matatását a keblén, egyre kényszeredettebben jött el, inkább csak a szána-lomnak engedelmeskedett; hiszen látta, hogy a beteg arca a májával együtt sorvad, minden vonás éles lesz rajta és hegyes; egyedül a fogsora nő napról napra és virít, mint egy fehér csontkerítés valami agyagos omlás fölött; ha elaludt, szakadt róla a veríték, napjában többször is pizsamát kellett cserélni rajta, enni alig evett, már a víztől is undorodott, s valahányszor megébredt, a tekintetével számonkérőn, sértődötten keresett valakit; aztán elernyed, ismét lehunyta a szemét és olyasmit motyogott, hogy az ő betegsége államtitok, épp ezért nem árulja el senkinek... Mire mégis magához tért, már ott állt az ágya mellett az asszony, súlyosan, némán, feketén, mint egy síremlék.

– Egyedül neked köszönhetem, hogy meghalok – mondta egy ízben Porkoláb meggyőződéssel.

Az asszony meglepődve a szájához kapta a kezét, de a férfi egyre vádlóbban nézte:

– Elszegényedtünk egymás mellett... Se jövőnk, se hitünk, se gyermekünk... Engem a halál csúfított el, téged az élet... Megbűdösödtünk... Évek óta bűdösnek érzem magam... De lehet, hogy nemcsak én vagyok bűdös, hanem te is... És ha még egyszer hazakerülök, napjában kétszer fürdöm, és téged is kényszeríteni foglak, igen...

Elfáradt, de még mondani akart valamit:

– Emlékszem, egyszer kifakadtál, hogy én a betegségemből élek, és téged is abból tartalak el...

– Ne gondolj most ilyesmikre – bukkant ki az asszonyból a sírás. – Csupán fájdalommban mondtam...

Porkoláb lehunyta a szemét, mosolygott:

– Kár volna visszavonnod az egyetlen okos mondást is, amit tizenöt év alatt a szádból hallottam...

Ismét elszundított, ismét veritékezve ébredt, és arról panaszkodott, hogy csupán a jobb karjáról harminc veder

víz csurgott alá az ágyra, aztán tejesmálét és bálmost kért, amelyet gyermekkorában evett Szilágysomlyón, később azt latolgatta, hogy el tudná-e százszor egymás után találni a kórterem ajtaját a papucsával, majd egyszerre felbószította a csend, üvöltözni kezdett, és megfenyegette a kórházigazgatóságot, amely szabotálja az ő kezelését, gyors talpraállítását, s gyalázta az orvosokat, akik kínozzák őt, noha tudják, hogy a huszonhetesben fontos személyiség fekszik. Teréz letette az öléből a mappát és oda-sietett hozzá, de az orvos ismét idejében bejött:

– Mi van, édes fiam, édes elvtársam? – kérdezte mélyen zengő hangján, s már intett a mögötte várakozó asszisztensnőnek, hogy főzze ki a fecskendőt, és készítse elő a morfiomot. – Csak nem hagyta ott álmában valamelyik cukorbaba?... Csak nem sirült ki a bestia a takaró alól, mielőtt elintézhette volna?... Csak nem törött el, édes fiam, a bika fasza?...

Már mellette ült, már fogta a karját, már nyugtatta; Porkoláb azonban most nem akart megnyugodni:

– Olyan rossz a szájam íze, mintha lenyeltem volna egy cefrés csebret – mondta utálkozva. – És nem elég az én sokféle nyavalyám, a tetejében középfültő-gyulladást küldtek rám az ellenségeim, akik idelelnn várakoznak és a halálatot lesik... Küldje el őket, mondja, hogy menjenek az ördögbe!...

Teréz csodálkozva nézte, hogy a saját betegsége iránt hol közömbösnek, hol gúnyosnak látszó ember mily kétségbeesetté vált a halál közelében: egyik percben azt követelte, hogy vegyék ki és akasszák eléje a zsigereit, hadd lássa, mi rejtőzik benne, hadd tapogassa meg ő maga a máját, szívét, veséjét, mert rajta kívül senki sem tudja megmondani, hogy miként kezeljék tovább, ha valóban meg akarják gyógyítani; a másik percben elővette Tolsztoj *Naplóját* a párna alól, Teréz segítségével valahogy megemelte a derekát, s feljebb csúsztotta a fejét, aztán olvasni kezdett:

– „Mikor szenvedünk, magunkba kell mélyednünk... Nem szabad gyufát keresni, hanem el kell oltani a meglévő világosságot is, amely akadályozza, hogy meglássuk saját énünket...”

Elhajította a könyvet, tenyéryi arca fölött szinte összecsaptak a párna puha hullámai, miközben ezt nyöszörögte:

– Nem akarok magamba pillantani!... Félek önmagamtól!... Undorodom Porkoláb Györgytől!... Gyújtsatok meg minden lámpát, és legyen fény, sok-sok fény... Legyen világosság!...

Egy ideig nyitott szájjal, mozdulatlanul feküdt, csak a keserű lázadás és a hiábavalóság érzése állapotott meg az arcán: arra kérte a gépírónőt, hogy üljön oda az ágya végébe, mert ő az egyedüli, aki mellett nincsenek „ördögpatás” gondolatai, és Teréz, mihelyt tudomásul vette, hogy egy haldokló utolsó kívánságát teljesíti, többé nem félt. Odahajolt, megtörölte a férfi izzadó homlokát, megigazította feje alatt a párnát, közben Porkoláb intett, hogy diktálni akar. Teréz visszaült a helyére, ölébe vette a mappát, és borzongás futott át benne, mert sokszor hallott róla, hogy a haldoklók tudata az utolsó pillanatban néha erősen megvilágosodik, és olyan meglepő dolgokat közölnek, amikre azelőtt senki sem számított. Vajon mi juthat eszébe egy ilyen embernek mélység és magasság között, amikor már nem tartozik felelősséggel, csak önmagának, s amikor legnagyobb nyeresége az őszinteség lehet? – tűnődött izgatottan, s annál inkább elámult, amikor Porkoláb azt mondta, hogy verset diktál, s mindjárt közölte a címet is: *Üzenet Lónyára*. Utána lassan, szótagolva szavalta:

*Ne nézzétek, elvtársak,
Kialudt szívemet –
Adjatok holnap is
Egyre több s jobb szentet...*

Később üzenet következett Vajdahunyadra, az acél fellegrárába, az aradi vagongyárba, a sztahanovistákhoz és az éjjeli váltásban dolgozó szövönőkhöz, akik négy gépen szónek; az utolsó szavakat suttogva mondta, mert a láza gyorsan emelkedett, az érverése is ijesztően nőtt; mielőtt azonban végképp elvesztette volna eszméletét, még egyszer föltápáskodott, és vicsorogva megfenyegetett valakit:

– Mit beszéltek itt összevissza?!... Engem az elvtársaim nem hagynak meghalni!... Épp az imént neveztek ki két minisztert, hogy foglalkozzanak velem!... Egyik csak a betegséggel fog törődni, a másik a nyugalmat védi... Halljátok?... Már meg is érkeztek a miniszterek!... Most jönnek fel a lépcsőn!...

Aztán visszahullott az ágyba, és többé nem tért magához.

Másnap reggel Teréz sötét kosztümben ment be a szerkesztőségbe, rákésült, hogy gyötrelmesen telik majd el az a négy-öt óra. Annál jobban meglepődött, amikor már a lépcsőházban meghallotta Sebes kacagását. Óvatosan nyitott be, mert öntudatlanul is eszébe idézte különös fogadását az első nap reggelén, de nem tudta elképzelni, hogy min nevetget úgy épp a gyásznapon az az ember, akinek talán a koszorúrendeléssel, a nekrológ megszerkesztésével és a temetés egyéb gondjaival kellene foglalkoznia. Sebesnek nem volt telefonja, többször is megakadályozta, hogy bevezessék, mert ragaszkodott magánéletének e függetlenségéhez, s most azon mulatott, hogy épp olyan melegítőben jött be, amilyen a Porkolábé volt, pedig csak az utcán értesült róla, hogy a főszerkesztő meghalt... Ott állt az előszobában, hátát a csempékályhának vetve, nézte, amint egyenként jövögetnek a munkatársak, és külön nevetett mindenikük meghökkenésén. Végül finctorogva, mentegetőzőn mondta:

– El sem tudjátok képzelni, mit jelent, amikor a halál parancsol neked, ő irányít téged... Szörnyű volt ez a három év mellette... Nem is tudom, hogyan bírtam ki...

– Te csak ne panaszkodj – mondta Kozocsa. – Betű szerint végrehajtottad a halál utasításait, és magánszorgalomból még rá is licitáltál...

És ment befelé a szobájába; de Sebes, aki régi ellenfelének érezte a pamfletírót, most utánaugrott:

– Állj meg, az istenedet! – kiáltotta kevés meggyőződéssel. – Mire licitáltam én rá, halljuk?!... Már rég Pizkálisz te engem, de ezt az ügyet a tartományig viszem!...

– Akkor is le vagy szarva! – mondta Kozocsa, és bevágta előtte szobájának az ajtaját.

Miközben Sebes a halott szerkesztővel azonos melegítőjében fehérre sápadtan visszahúzódott a kályha mellé, Kardos, az elbocsátott altiszt nyitott be. Valahol szemet hordhatott, mert a könny koromfekete csíkokat hagyott az arcán; részeg meghatódottsággal fogta összegyűrt sapkáját:

– Porkoláb elvtárs apánk helyett apánk volt – hüppögte. – Én tudom, mennyire szeretett bennünket... mennyire a javunkat akarta... Még akkor is, ha szigorú volt hozzánk...

És most hangosan elsírta magát. Teréz pedig, aki figyelte Kardos sorsának gyors és meglepő alakulását, ugyancsak könnyezett, aztán bevezette az altisztet a kis mosdófülkébe, hogy rendbe hozhassa magát, s ne váljék látványossággá.

Mennyire le tud taposni az élet egy-egy ilyen nyomorultat! – gondolta, saját sorsáért is lázadozva. Az önkényeskedés úgy kipusztít minden önérzetet az emberből, hogy a végén még képes megszerettetni magát vele, s talán ez a legfelháborítóbb!...